

Folkehøgskolerådet

Deres ref

Vår ref

Dato

19/2328-2

26. juni 2019

Henvendelse om åndsverkloven - audiovisuell fremvisning

Kulturdepartementet viser til brev av 8. april 2019 fra Folkehøgskolerådet. I brevet gis det uttrykk for at Folkehøgskolerådet *har behov for en avklaring på formuleringene i åndsverkloven og en vurdering av om folkehøgskolene er forpliktet til å tegne lisensavtaler/betale lisensavgift for blant annet audiovisuell fremvisning i skolebygningen/internatet*. Folkehøgskolerådet viser i denne forbindelse spesielt til åndsverkloven § 43 fjerde ledd.

Vi gjør innledningsvis oppmerksom på at departementet kan redegjøre noe generelt for reglene i åndsverkloven, men ikke vurdere konkrete saker. Vårt svar er avgrenset i tråd med dette.

Utgangspunktet etter åndsverkloven er at opphavere til åndsverk har enerett til å fremstille eksemplar av verket og å gjøre det tilgjengelig for allmennheten, jf. åndsverkloven § 3. Etter loven kapittel 2 er et tilsvarende vern som loven gir opphavere, i stor grad gitt til nærstående rettighetshavere (f.eks. utøvende kunstnere og produsenter av lydopptak og film). Bruk som faller inn under eneretten, krever samtykke fra rettighetshaverne, med mindre bruken kan hjemles i andre regler (i hovedsak vil det være avgrensingsreglene i loven kapittel 3 som er aktuelle her). Dette betegnes gjerne som at rettighetene til bruken må klareres, det vil si at det må inngås avtale med rettighetshaverne (som normalt innebærer at det betales et vederlag for bruken).

Eneretten til å gjøre verket tilgjengelig *for allmennheten* etter § 3 må avgrenses mot handlinger som skjer innenfor det private området. Denne avgrensningen omtales nærmere nedenfor.

Åndsverkloven § 43 fjerde ledd – som ofte betegnes som klasseromsregelen – er et utslag av prinsippet om enerettens avgrensning mot tilgjengeliggjøring som skjer innenfor det private området. Bestemmelsen lyder slik: *Fremføring og overføring i ordinær klasseromsundervisning anses å skje innenfor det private området.*

Klasseromsregelen ble lovfestet i åndsverkloven av 2018, men har tidligere vært gjeldende som ulovfestet rett. Lovfestingen av regelen i § 43 fjerde ledd innebar altså en videreføring, og ingen endring av gjeldende rett. Rettskildene som knytter seg til den ulovfestede regelen, er derfor også relevante for forståelsen. I Prop. 104 L (2016–2017) s. 159–160 uttales det bl.a. følgende om gjeldende rett:

Det følger av forarbeidene til åndsverkloven at fremføring i klasserom anses som fremføring innenfor det private området, pga. nære personlige bånd mellom lærer og elevene. Slik fremføring er ikke omfattet av åndsverkloven, uten at den dermed er å anse som en avgrensning i opphavsmannens enerett. Dette er den såkalte «klasseromsregelen», jf. Ot.prp. nr.15 (1994–1995) s. 126:

Departementet understreker at fremføring av sceneverk og filmverk innen den ordinære klasseromsundervisning fremdeles vil anses for «privat», jf. § 2. Fremføring av filmverk i en undervisningssituasjon utenfor det private område, typisk ved at det er flere klasser til stede, antas å forekomme heller sjelden. Dersom fremføring av filmverk finner sted i undervisning av større grupper, antar departementet det som regel vil være snakk om film spesielt laget for undervisning. Rettighetsforholdene må da antas å være ordnet i forbindelse med distribusjon av filmen. Departementet kan ikke se at det utenfor klasseromsituasjonen skulle være noe påtrengende behov for å fritt kunne fremføre filmverk som ikke er undervisningsfilm. I den grad dette skulle være aktuelt, vil fremføring av f.eks. spillefilmer, være en fremføring av filmverk som faller utenfor bestemmelsens begrunnelse, nemlig å tilgodese den ordinære undervisningsvirksomhet.

Videre uttales i ovennevnte lovforarbeider s. 163 under departementets vurderinger bl.a. følgende:

Departementet legger til grunn at klasseromsregelen i norsk rett bygger på en antagelse om at i all hovedsak vil vilkårene om de nære og personlige bånd være oppfylt i mesteparten av skoleåret. Det er derfor hensiktsmessig at man i loven legger til grunn at all klasseromsundervisning behandles likt, og at all klasseromsundervisning anses som fremføring eller overføring innenfor det private området. Dette er også situasjonen etter gjeldende rett, der det legges til grunn at klasseromsundervisning utgjør fremføring innenfor det private området. Det er etter gjeldende rett normalt ikke nødvendig å vurdere konkret hver enkelt klasse – dvs. om det er personlige bånd mellom den enkelte lærer og elev, eller mellom elevene – det er selve klasseromssituasjonen som tradisjonelt har vært ansett som utenfor opphavers enerett. Dette foreslås videreført. For øvrig viser departementet til at EU-domstolen har utviklet et eget sett kriterier for å avgjøre om det foreligger «communication to

the public». Departementet antar at i dette tilfellet vil de EU-rettslige kriteriene føre til samme resultat som gjeldende rett og forslaget her.

Som det fremgår både av lovens ordlyd og uttalelsene fra lovforarbeidene ovenfor, er denne regelen begrenset til den ordinære klasseromsundervisningen og får med andre ord ikke anvendelse utenfor den rene klasseromssituasjonen. I medhold av regelen vil det være anledning til å vise film for en enkelt skoleklasse – som departementet antar at normalt vil være på rundt 20–30 elever – uten at dette trenger å klareres med rettighetshaverne. Det er lite rom for å tolke bestemmelsen utvidende i denne relasjonen.

For ordens skyld nevner vi at § 43 første ledd gir anvisning på at [*e*]t utgitt verk kan fremføres offentlig og overføres til allmennheten ved undervisning (og i første ledd andre punktum er det gitt en særregel for kunstverk og fotografiske verk). Dette er en innskrenkning av eneretten som gjelder undervisning mer generelt, og altså ikke bare *ordinær klasseromsundervisning*. (Denne regelen gir adgang til bruk som ellers hadde være omfattet av eneretten, mens klasseromsregelen må anses som en presisering av at en bruk faller utenfor eneretten.) Imidlertid gjelder første ledd ikke i tilfellene som er nevnt i andre ledd bokstav a til d. Første ledd gjelder bl.a. ikke for filmverk, jf. andre ledd bokstav a.

Som nevnt ovenfor er klasseromsregelen et utslag av at eneretten etter § 3 gjelder tilgjengeliggjøring *for allmennheten*, og motsetningsvis ikke omfatter tilgjengeliggjøring innenfor det private området. Dersom visning av film på en folkehøyskole anses å skje for allmennheten, vil dette altså omfattes av eneretten, mens hvis det derimot anses å skje innenfor det private området, vil det ikke være nødvendig å klarere bruken med rettighetshaverne (fordi den faller utenfor eneretten).

Om fremvisning av en film skjer innenfor det private området eller utgjør en tilgjengeliggjøring for allmennheten, vil måtte vurderes konkret. I siste instans er det domstolene som avgjør grensedragningen. I denne vurderingen har det i norsk rett tradisjonelt vært lagt vekt på blant annet hvem som har adgang til fremføringen/overføringen, hvor stor personkrets den skjer for, om kretsen er knyttet sammen gjennom personlige bånd (familie-, vennskaps- eller omgangsbånd) og om fremføringen skjer i ervervsøyemed. Et sentralt spørsmål vil være om det foreligger en slik personlig tilknytning at det er naturlig å anse gruppen som en privat sfære.

Uttrykket *overføring til allmennheten* (i § 3 andre ledd bokstav d) er et av underbegrepene av tilgjengeliggjøring for allmennheten som også følger av EUs opphavsrettsdirektiv. Innholdet i begrepet er blitt utviklet gjennom rettspraksis fra EU-domstolen. I henhold til domstolens praksis utgjør allmennheten et relativt stort antall personer (*a fairly large number*). Det kan også være et relevant moment i vurderingen, og tilsa at man er utenfor det private området, hvis overføringen har et profittmotiv. (Domstolen har også et par andre momenter som antas å være av mindre betydning i denne sammenhengen.)

Som nevnt innledningsvis kan departementet ikke vurdere konkrete saker (det er domstolene som kan avgjøre konkrete saker om opphavsrett). Vi vil imidlertid bemerke at dersom en film vises for en hel folkehøyskole på nærmere 100 elever (basert på opplysningen om at den typiske folkehøyskole har i underkant av 100 elever), er dette et såpass stort antall personer at det taler mot at tilgjengeliggjøringen kan anses å skje innenfor det private området. Antallet elever som filmfremvisningen skjer for, vil være blant de sentrale momentene i vurderingen, slik at tilgjengeliggjøring for mindre grupper av elever lettere vil kunne anses å skje innenfor det private området. Om det er skolen eller elevene selv som tar initiativet til fremføringen/overføringen vil også kunne ha betydning, men vi antar at henvendelsen gjelder tilfeller der film vises i skolens regi (og ikke f.eks. der elever ser på film på egne rom). Spørsmålet vil altså bero på en konkret vurdering der momentene som er nevnt ovenfor, vil ha betydning.

Avslutningsvis nevnes at departementet planlegger å foreta en helhetlig gjennomgang av åndsverklovens undervisningsbestemmelser i forbindelse med gjennomføring av det nylig vedtatte digitalmarkedsdirektivet (direktiv (EU) 2019/790) i norsk rett.

Med hilsen

Torbjørn Backer Hjorthaug (e.f.)
avdelingsdirektør

Espen Arneberg Børset
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Kopi

Kunnskapsdepartementet